

Kárpát-medencei népszámlálások: 10,4 millióan vallották magukat magyar nemzetiségűnek

2011-ben Magyarországon és a legtöbb hazánkkal szomszédos országban népszámlálást tartottak, és ez lehetőséget biztosít arra, hogy friss adatokra alapozva áttekintsük, hogy az elmúlt évtizedben a nemzetiségi önbevallásra vonatkozó adatok kapcsán milyen változások zajlottak le a „Kárpát-medencében”, vagyis azokon a területeken, amelyek az első világháborúig a Magyar Királyság részét képezték. Ide tartozik Magyarország és Szlovákia teljes területe, Ausztriából Burgenland szövetségi tartomány, Szerbiából Vajdaság autonóm tartomány teljes területe, Románia 16 erdélyi, partiumi és bánáti megyéje, Ukrajnából Kárpátalja megye, Horvátországból Eszék-Baranya megye, Szlovéniából Muravidék közigazgatási régió területe.¹

A népszámlálás lebonyolításának módja, az alkalmazott kérdőív, valamint a nemzetiségre vonatkozó kérdések megfogalmazása az egyes országokban jelentősen különbözött.

Legkorábban, 2011 áprilisában Horvátországban zajlott le a népszámlálás, Szlovákiában májusban, Magyarországon, Romániában és Szerbiában pedig októberben. Míg hazánkban és Szlovákiában lehetőség volt interneten keresztüli és kérdőbiztos útján történő válaszadásra is, Romániában, Szerbiában és Horvátországban csak az utóbbira, Szlovéniában és Ausztriában pedig hagyományos kérdéses már nem volt, itt úgynevezett regiszter alapú népszámlálást tartottak, melynek adatgyűjtési programja azonban nem terjedt ki a nemzetiségi hovatartozás vizsgálatára. Végül Ukrajnában nem tartottak népszámlálást.

A nemzetiségre vonatkozó kérdés Magyarországon egy lényeges ponton eltért a többi vizsgált országban alkalmazott megfelelő kérdéstől: ugyanis nálunk rákérdeztek a másodlagos nemzetiségre is. A többi országban egy nemzetiség megjelölésére nyílt lehetőség, azonban a kérdésfeltevés pontos módja, valamint az, hogy voltak-e előre megadott kategóriák, különbözött. Például Romániában és Szerbiában a válaszlehetőségek nem voltak semmilyen módon előre megadva, a kapott válaszokat utólag kategorizálták.²

Magyarországon 9 937 628 személyt írtak össze 2011-ben (ami mintegy 261 ezer fős csökkenés 2001-hez képest), s ebből 8 314 029 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek vagy kizárólagosan, vagy más nemzetiség mellett,³ ami 83,7%-os arányt jelent. Tíz évvel ezelőtt még 9 416 045 fő, az akkori népesség 92,3 %-a állította magáról ugyanezt. A több mint egymillió-egyszázezer fős csökkenést csak kisebb részben

magyarázza Magyarország lakosságának csökkenése, illetve a hazánkban élő nem magyar állampolgárok számának növekedése.

Az adatok a „hazai nemzetiségek” létszámának gyors növekedését is mutatják: 555 507-re, vagyis 2001-hez képest több mint 240 ezerrel nőtt a valamilyen nemzetiségi csoporthoz tartozást felvállalók száma. Mivel azonban ezekben a csoportokban a nemzetiségi identitás felvállalásának növekedése jellemzően többes identitásként, a magyar nemzetiség bejelölése mellett történt meg, ez szintén csak kis részben magyarázza a magyar nemzetiségűek számának zuhanását.

A csökkenés mögötti negyedik, leglényegesebb tényező, hogy megfigyelhetjük a nemzetiségi kérdésre válaszolni nem kívánók számának radikális növekedését: míg 2001-ben 570 537 fő tartozott ebbe a csoportba, addig 2011-ben már 1 455 883 fő.

Az eredmények értékelése szempontjából kulcskérdés, hogy hová is soroljuk be mindazokat, akik nem nyilatkoztak a nemzetiségükről. Itt összetett jelenségről van szó, amelyben nagyon fontos szerepet játszik az állampolgárok adatszolgáltatási hajlandóságának a csökkenése, és ezt a folyamatot erősíthette az interneten, illetve levélben történő adatszolgáltatás lehetőségének bevezetése is. Más adatokból, például abból, hogy a nemzetiségéről nem nyilatkozó csoportnak igen jelentős része a magyaron kívül más nyelvet nem beszél, joggal feltételezhetjük, hogy amennyiben a nemzetiségi kérdésre kötelező lett volna válaszolni, e csoport tagjainak jelentős része magyarként sorolta volna be magát.

Ugyanakkor – úgy véljük – nem hagyható figyelmen kívül ezen polgárok saját tudatos döntése sem, amellyel úgy döntöt-

¹ Ezen közigazgatási egységek használata némi pontatlansággal jár (például a volt Magyar Királyság egyes területei most Bákó megye, illetve Lengyelország részét képezik) de az összkép, illetve a magyar nemzetiségű lakosság szempontjából ezek igen kis jelentőségűek.

² A népszámlálások eltérő módszertani gyakorlatáról részletesen olvashat a Demográfia című folyóiratban megjelenés alatt álló, a témával foglalkozó részletes tanulmányban.

³ A több nemzetiségről nyilatkozók túlnyomó többsége a magyart jelölte meg első nemzetiségként.

tek, hogy erre a kérdésre nem kívánnak válaszolni. Ezen felül azon települések között, ahol 2001-ben⁴ igen nagy a nemzetiségükről nem nyilatkozók aránya, igen nagy arányban találunk nemzetiségi falvakat, ami arra utalhat, hogy összességében a nemzetiségükről nem nyilatkozók között igen jelentős arányban található nem magyar etnikai kötődéssel rendelkező személyek. Ezen érvek miatt – legalábbis az elsődleges ösz-

szesítésekben – sem Magyarországon, sem más országban nem tartjuk indokoltnak a népszámlálás alkalmával az etnikumukról tudatos döntés alapján nem nyilatkozó lakosokat az államalkotó nemzetiség tagjaiként számításba venni. Nemzetközi összevetésben tehát a Magyarországon élő magát magyar nemzetiségűnek valló személyek számát 8 314 029 főben lehet meghatározni.

Népszámlálási eredmények a Kárpát-medencéből, 2001 körül és 2011 körül

	2011 körüli népszámlálások				2001 körüli népszámlálások			
	lakosság	magyar nemzetiségű	államalkotó nemzet	egyéb kisebbség, nem nyilatkozik	lakosság	magyar nemzetiségű	államalkotó nemzet	egyéb kisebbség, nem nyilatkozik
Magyarország	9 937 628	8 314 029		1 623 599	10 198 315	9 416 045		782 270
Erdély, Partium, Bánát	6 475 894	1 224 937	4 816 895	434 062	7 221 733	1 415 718	5 393 552	412 463
Felvidék	5 397 036	458 467	4 352 775	585 794	5 379 455	520 528	4 614 854	244 073
Vajdaság	1 931 809	251 136	1 289 635	391 038	2 031 992	290 207	1 321 807	419 978
Kárpátalja	1 249 000	141 000	1 000 000	108 000	1 254 614	151 516	1 010 127	92 971
Muravidék	118 988	4 000	105 000	9 988	120 875	5 445	104 874	10 556
Burgenland*	286 215	10 000	250 000	26 215	277 569	6 641	242 458	28 470
Eszék-Baranya megye	305 032	8 249	262 004	34 779	330 506	9 784	277 245	43 477
'Kárpát-medence' össz.	25 701 602	10 411 818	12 076 309	3 213 475	26 815 059	11 815 884	12 964 917	2 034 258

* Burgenland 2001: Umgangssprache; a dőlttel szedett adatok becslések.

Romániában a lakosság lélekszáma valamivel meghaladja a 19 milliót⁵, s ebből mintegy hat és fél millió fő a tájan vett Erdély lakossága. Ezek az erdélyi területeken a lakosság szűk háromnegyede (74,38%-a) vallotta magát romának, s majdnem egyötöde (18,91%-a) magyarnak. A magyar nemzetiségűek száma Erdélyben 1 millió 225 ezer fő volt, míg Románia egyéb részein csak mintegy 13 ezer. Roma/cigány nemzetiségűnek vallotta magát Erdélyben mintegy 271 ezer fő (4,2%). A nemzetiségükről nem nyilatkozók aránya a fél százalékot sem érte el.

Az előző romániai népszámlálás óta eltelt szűk évtized alatt a magukat magyar nemzetiségűeknek vallók száma mintegy kétszáz ezerrel csökkent. Ez a csökkenés kivétel nélkül minden erdélyi megyében megfigyelhető, még a legjobb adatokat mutató Hargita megyében is több mint 6%-os, és a terület 16 megyéjéből 5-ben (Arad, Krassó-Szörény, Hunyad, Széchenyi és Temes) mértéke elérte vagy meghaladta a 25%-ot. Ezek a szórványterületeken a magyar közösség teljes felszámolódása reális közelségbe került. Másik oldalról nézve viszont Románia teljes lélekszáma is igen nagy, előre nem jelzett mértékben, több mint 2,5 millióval zuhant az elmúlt évtizedben, aminek fő oka, hogy az ezredfordulót követően az Európai Unióhoz való csatlakozás hatására tömeges kivándorlási hullám érte el

az országot.⁶ Így lehetséges, hogy a magyarság katasztrofális lélekszámcsökkenésének folytatódása ellenére a magyarok Románián belüli aránya alig változott (6,6%-ról 6,5%-ra), és mivel a románság is teret veszített a cigánysággal szemben, a román–magyar etnikai arány szintén csak minimális mértékben romlott: 2002-ben egy erdélyi magyarra 3,8, 2011-ben 3,9 román „jutott”. Sőt a két magyar többségű megyében (Hargita, Kovászna), illetve Szilágyban a románság tért veszített a magyarság rovására, Bihar és Szatmár megyékben pedig – mivel a románság és a magyarság aránya is csökkent – meglehetősen stabil a két etnikum aránya. Ezek az adatok viszont úgy is értelmezhetők, hogy ebben az öt megyében – ahol ez erdélyi magyarságnak már mintegy 58%-a él – bekövetkezett az, ami hagyományos európai kisebbségek esetén igen ritkán szokott megtörténni: egy kisebbség demográfiai trendjei jobbak az államalkotó többségénél.

Szlovákiában az eredmények szerint a lakosság lélekszáma 5 millió 397 ezer fő, ebből magyar nemzetiségűnek vallotta magát 459 ezer fő (8,5%), szlováknak pedig 4 millió 353 ezer fő (80,7%). A második legjelentősebb kisebbség a roma, közülük mintegy 106 ezer fő vallotta be nemzetiségét. A nemzetiségükről nem nyilatkozók aránya 7,1%, mintegy 382 ezer fő.

⁴ A 2011. évi településsoros adatok még nem kerültek publikálásra.

⁵ A végleges adatok még nem kerültek publikálásra, így az előzetes adatokat ismertetjük.

⁶ Míg a 90-es évek kivándorlási hullámában egyértelműen arányukon felül képviseltették magukat a kisebbségi csoportok, addig az ezredfordulót követően ilyen aránytalanság már nem figyelhető meg.

Az ország nyolc kerületéből kettő (Nagyszombat, Nyitra) esetében 20–25% a magyar nemzetiségűek aránya, míg három másik kerületben (Kassa, Besztercebánya, Pozsony) szórványban, de nem elhanyagolható számban élnek magyarok.

Az előző, 2001-es népszámlálás óta az ország lakossága kissé (mintegy 18 ezer fővel, 0,3%-kal) nőtt, ám mind a magyarok, mind a szlovákok száma és aránya visszaesett.

A magyar nemzetiségűek száma 62 000-rel (12%-kal) csökkent, míg a szlovákság létszáma 262 ezerrel (6%-kal) esett vissza. Bár a roma nemzetiségűek száma és aránya is nőtt, a fenti jelenségért mégsem ez, hanem Szlovákiában is a nemzetiségűkről nem nyilatkozók arányának növekedése a felelős. Míg 2001-ben alig 55 ezer fő nem nyilatkozott nemzetiségéről, 2011-ben ez a csoport 382 ezer főre nőtt, ami 7,1%-ot jelent (ez nemzetközi összehasonlításban nem számít különösen magasnak). Kérdés, kikből is állhat ez a csoport, s milyen arányban tartalmazhat olyan személyeket, akik a 2001-es népszámláláson még magyarként kerültek regisztrálásra. Mindezzel együtt Szlovákiában a magukat magyarnak vallók aránya a magukat a szlovák nemzetiségűekhez vallókhöz viszonyítva is érezhetően visszaszorult, ráadásul nem csak – a felvidéki magyarság kis részét érintő – szórványvidéken, hanem a magyar tömbvidéken is.

A szerbiai népszámlálás eredményei szerint Vajdaság lakossága már jócskán kétfélmillió fő alá süllyedt (1 millió 932 ezer fő), ebből magyar nemzetiségűnek vallotta magát 251 ezer fő. Szerbia Vajdaságon kívüli területein alig néhány ezer polgár vallotta magát magyar nemzetiségűnek, így a csoport aránya 13% a Vajdaságon belül, s 3,5% egész Szerbiában. Nincs olyan körzet, ahol a magyar nemzetiségűek abszolút többséget alkotnak, de kettőben (Észak-Bácska, Észak-Bánát) 41 és 47%-os arányával relatív többségben van ez a csoport.

A nemzetiségűkről nem nyilatkozók aránya csaknem 5% volt a Vajdaságban, körükben felehetően valamelyest felülreprezentáltak nem szerb gyökerekkel rendelkezők.

A vajdasági magyarság népességszökkenésére vonatkozó adatok megfelelnek az előzetes várakozásoknak, valamelyest talán meglepőnek az tekinthető, hogy az itteni szerbek száma a vártnál kisebb mértékben csökkent: míg Vajdaság egész lakossága 100 000 fővel lett kisebb, addig a magukat szerbnek vallók körében a fogyás csak 32 ezer fő körüli volt, s arányuk átlépte a kétharmados határt (66,8%).

Ukrajna nemzetiségi összetételére vonatkozó adatok a 2001-es népszámlálásból állnak rendelkezésünkre, ekkor Kárpátalja megye 1 millió 255 ezer lakosából mintegy 152 ezren vallották magukat magyar nemzetiségűnek. Molnár József és Molnár D. István kárpátaljai demográfusok a természetes népmozgalmi adatok és a vándorlás figyelembevételével úgy becsülik, hogy jelenleg mintegy 141 ezer fős lehet Kárpátalján a magyar nemzetiségűek csoportja, összesítésünkben mi is ezzel a számmal kalkuláltunk. A megye teljes lakossága 1 249 000 fő a hivatalos 2011. évi évközepe nyilvántartás szerint.

Horvátországban a 2011. évi eredmények szerint 14 048 fő (2001-ben 16 595 fő) vallotta magát magyar nemzetiségűnek, melyből csak 8249 fő élt a Drávaszöveget is tartalmazó Eszék-Baranya megyében, a többiek szétszórtan Horvátország egyéb területein. Eszék-Baranya megye teljes lakossága 305 ezer fő, a magukat magyarok vallók aránya kevesebb mint 3%.

Értelmezési nehézségek.

A nemzetiségi adatok értelmezése nem egyszerű, ugyanis az egyes országok népszámlálási gyakorlata népszámlálásról népszámlálásra változik, ugyanakkor jelentős országok közötti különbségek is megfigyelhetők, és ezek az eltérések igen komoly mértékben befolyásolják a kapott eredményeket is. Erre a jelenségre a leglátványosabb példa a nemzetiségi hovatartozás kérdésre adatot nem szolgáltatók országonkénti arányának nagy, és egyre növekvő mértékű eltérése, amely nagyban meghatározza egyes nemzetiségek (elsősorban a magyarok és a szlovákok) létszámának változását. A fentiek következtében a népszámlálási nemzetiségi eredmények értelmezésekor hangsúlyosan figyelembe kell venni, hogy azok nem 'a magyarok' vagy 'a szlovákok' létszámáról, hanem az egyes népszámlálásokon magukat magyar, szlovák, stb. nemzetiségűnek vallók számáról szolgáltatnak adatot.

Ausztriában a regiszter alapú népszámlálás publikált eredményei csupán születési helyre, illetve állampolgárságra vonatkoznak, így kizárólag a migráns népesség létszámának megbecsülésére jók. Összesítésünkben így Burgenland esetén részben becslésekre hagyatkozunk, Kiindulási értéknek elfogadjuk a magyar nyelvet beszélők 2001-es létszámát. Ismerve azt, hogy a Magyarországról az elmúlt években meginduló tömeges kivándorlási hullám egyik célországa Ausztria, és hogy ezen belül Burgenland esetén is erős bevándorlás volt megfigyelhető, úgy becsüljük, hogy utóbbi területén a magyar nemzetiségű lakosság mintegy 10 ezer főre nőhetett az elmúlt évtizedben.

Szlovéniában sem tartottak hagyományos népszámlálást, becslésünkben a magyar nemzetiségűek létszámát 4000-re tesszük.

Kárpát-medencei szinten a 2011. évi népszámlálások idején a teljes lakosság hozzávetőleg 25 millió 700 ezer fő volt, közülük magyar nemzetiségéről nyilatkozott mintegy 10 millió 400 ezer fő (több mint 40,5%). A területen körülbelül 12 millió 75 ezer fő tartozott a magyarországi magyarokon kívüli más államalkotó többségi társadalmakhoz, arányuk 47%. Az egyéb, magyaron kívüli kisebbségekhez tartozók, illetve a nemzetiségűkről nem nyilatkozók összesített létszáma meghaladta a 3 millió 200 ezret, ami 12,5%-ot jelent.

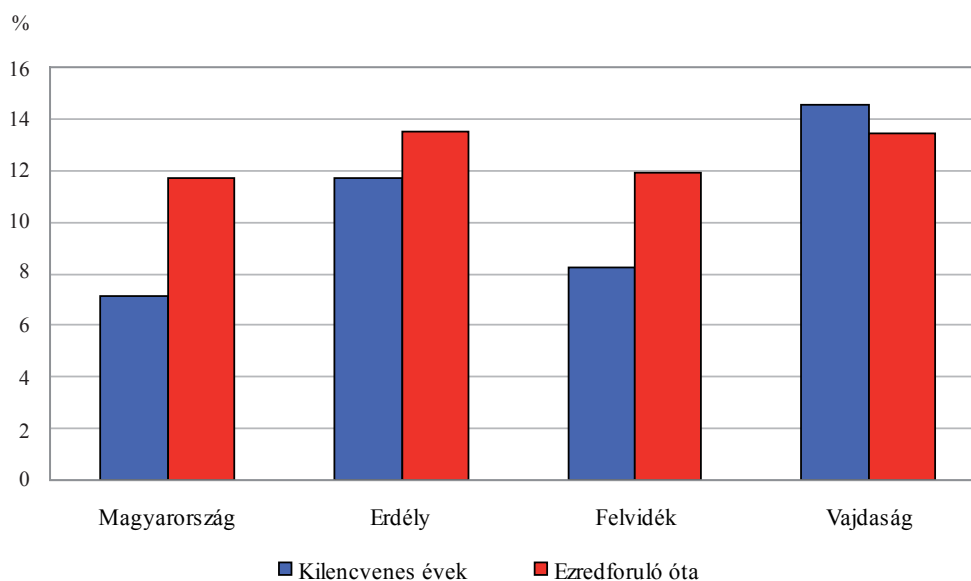
A tíz évvel ezelőtti népszámlálások eredményeihez viszonyítva a Kárpát-medence lakossága csökkent, a csökkenés nagysága meghaladta az 1 millió 100 ezer főt. Az ezredfordulót követő évtizedben a népességszökkenés üteme egyértelműen felgyorsult, értéke mintegy kétszerese a kilencvenes években megfigyelhető 550 ezer főnek.

A nemzetiségi vonatkozó adatokat áttekintve megállapítható, hogy a régióban immár kivétel nélkül csökkent a magyaron kívüli jelentősebb államalkotó nemzetek tagjaiként összeírtak létszáma is. Ez újdonság, hiszen a kilencvenes években még a magukat magyar nemzetiségűek vallók száma úgy csökkent a Kárpát-medencében, hogy magyarságon kívüli többi államalkotó többséghez tartozást kinyilvánítók összesített száma

mintegy 55 ezer fővel, és aránya pedig csaknem egy százalékkal növekedett. Ezzel szemben az elmúlt évtizedben a többi államalkotó nép tagjaként összeírt személyek összesített lélekszáma csaknem 900 ezer fővel csökkent, arányuk 48,3%-ról 47%-ra esett vissza. Azonban további fontos tendencia az is, hogy az ezredfordulót követő évtizedben a magukat magyar nemzetiségűként megjelölők csökkenésének üteme felgyorsult, a korábbi bő egymillió fős csökkenést mintegy egymillió négyszázezer fős csökkenés követte, mely csökkenésért jelentős részben a nemzetiségükről nem nyilatkozók számának növekedése a felelős.

güként megjelölők csökkenésének üteme felgyorsult, a korábbi bő egymillió fős csökkenést mintegy egymillió négyszázezer fős csökkenés követte, mely csökkenésért jelentős részben a nemzetiségükről nem nyilatkozók számának növekedése a felelős.

A magyar nemzetiségű lakosság fogyásának aránya a népszámlálások közötti időszakokban a főbb magyarlakta régiókban.

Figyelem!

Aktuális hírekért, információkért látogassa meg az NKI honlapját: www.demografia.hu; illetve „lájkolja” az intézetet a Facebookon.

A honlapon felhasználónév és jelszó megadásával érdemes regisztrálnia is, ez több előnnyel jár:

1. A regisztrált látogatóknak lehetőségük van e-mail-ban értesítést kérni arról, ha:

- megjelenik egy új magyar nyelvű NKI-s kiadvány
- megjelenik egy új angol nyelvű NKI-s kiadvány
- az NKI nyilvános rendezvénye zajlik (előadás, konferencia, sajtótájékoztató, stb.)

2. A regisztrált látogatók hozzáférhetnek olyan kiadványokhoz is, amelyek nem érhetőek el a honlap nem regisztrált látogatói számára. Így például letölthetik a legfrissebb Kutatási Jelentés-t, vagy KorFa népesedési hírlevél aktuális számát.

3. A regisztrált látogatók az 'Intranet' menüponton keresztül hozzáférhetnek az NKI intranetes anyagainak (vitaanyagok, tervezetek, stb.) egy részéhez, megnézhetik a honlap látogatottsági adatait, stb.

4. A regisztrált felhasználók esetenként speciális engedményekkel rendelhetik meg az NKI nyomtatott kiadványait.

További információk:

Kapitány Balázs
kapitany@demografia.hu

A közlemény alapjául szolgáló tanulmány és részletesebb adatközlés közeljövőben megjelenik a Demográfia folyóiratban.

Tisztelt Olvasónk!

A KorFa korábbi számai letölthetők a www.demografia.hu oldalról.

A kiadvány szövege és ábrái **továbbszerkeszthető formátumban** igényelhetők Kapitány Balázs szerkesztőtől a kapitany@demografia.hu e-mail címen.

KorFa – népesedési hírlevél

Szerkesztő: Kapitány Balázs kapitany@demografia.hu

Kiadó: KSH Népeségutudományi Kutatóintézet

Cím: 1024 Budapest, Buday László utca 1-3.

Terjesztő: Várnainé Anek Ágnes anek@demografia.hu

Telefon: 06-1-345-6557 Fax: 06-1-345-1115